

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ В ГАЛУЗІ ГІРНИЦТВА ТА ЕКОЛОГІЇ

УДК 349.6:622.33

Давидова І.В., кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Державний університет «Житомирська політехніка»

Корбут М.Б., кандидат технічних наук, доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

РЕФОРМА УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ГІРНИЧОДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний етап євроінтеграційних процесів в Україні зумовлює необхідність глибокого реформування екологічного законодавства, зокрема у сфері поводження з промисловими відходами. Однією з найбільш проблемних галузей традиційно залишається гірничодобувна промисловість, у якій накопичено значні обсяги відходів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Ухвалення нового Закону України «Про управління відходами видобувної промисловості» є важливим кроком на шляху адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу та гармонізації з Директивою 2006/21/ЕС, що регулює поводження з видобувними відходами у країнах ЄС.

Передумовами ухвалення нового закону стала низка факторів: тривала відсутність комплексного регулювання у цій сфері, застарілість вимог попередніх нормативних актів, недостатність контролю за функціонуванням хвостосховищ, зростання техногенних та аварійних ризиків, а також міжнародні зобов'язання України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС. В умовах активного видобутку корисних копалин та значного накопичення відходів підвищується потреба у впровадженні сучасних механізмів попередження аварій, мінімізації забруднення довкілля, забезпеченні прозорості інформації та посиленні відповідальності операторів об'єктів.

Новий закон суттєво змінює підходи до управління відходами видобувної промисловості. У документі уточнено терміни й визначено категорії об'єктів поводження з відходами залежно від рівня їх екологічного ризику. Закон запроваджує деталізовані вимоги до оцінки стабільності та безпечності хвостосховищ, планування управління відходами на підприємстві, здійснення моніторингу та ведення звітності. Окрему увагу приділено створенню електронного реєстру об'єктів, що забезпечить відкритість інформації для державних органів, громадськості та міжнародних партнерів. Значно посилюються норми щодо відповідальності за аварії та неналежну експлуатацію об'єктів, включно з можливістю накладення значних штрафів та зупинення діяльності підприємств-порушників.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз українського та європейського регулювання видобувних відходів

Аспект регулювання	Стан до ухвалення нового закону	Зміни, передбачені новим законом України	Вимоги ЄС (Директива 2006/21/ЕС)
1	2	3	4
Підхід до регулювання	Фрагментований, не системний; відсутність спеціального закону для видобувних відходів.	Комплексний, ризикорієнтований, окремий закон для видобувних відходів.	Системний ризикорієнтований підхід, єдина рамка для всіх видобувних відходів.
Класифікація відходів і об'єктів	Формальної класифікації за рівнем ризику не було.	Введення категорій об'єктів (А, В, С) залежно від рівня небезпеки.	Обов'язкова класифікація об'єктів за ризиком, особлива увага об'єктам підвищеної небезпеки.
Оцінка ризиків та моніторинг	Вимоги мінімальні, часто декларативні; системний моніторинг не проводився.	Обов'язковий моніторинг стабільності, геотехнічних параметрів і впливу на довкілля.	Постійний моніторинг стану сховищ, оцінка стійкості, контроль водних і ґрунтових забруднень.
Плани управління відходами	Не вимагалися.	Підприємства зобов'язані розробляти план управління видобувними відходами.	Вимога обов'язкових планів управління для всіх операторів.
Аварійна готовність та реагування	Плани аварійного реагування часто відсутні або формальні.	Введення обов'язкових планів запобігання аваріям та реагування.	Чіткі вимоги до аварійних планів, повідомлення органів влади та громадськості.

1	2	3	4
Реєстри та прозорість даних	Єдиної бази даних не існувало, інформація була розпорошена.	Створення електронного реєстру об'єктів видобувних відходів.	Прозорість даних, доступність для громадськості, ведення національних реєстрів.
Вимоги до будівництва та експлуатації сховищ	Вимоги застарілі, технічні норми не відповідали сучасним ризикам.	Сучасні стандарти проєктування, будівництва, експлуатації та закриття сховищ.	Європейські технічні вимоги до конструкцій, стабільності та контролю за експлуатацією.
Відповідальність операторів	Обмежена, штрафи невеликі, реальні механізми контролю слабкі.	Посилення відповідальності, значно більші штрафи, можливість зупинки діяльності.	Чітка відповідальність операторів за екологічні наслідки й фінансове забезпечення ризиків.
Екологічне страхування	Системно не працювало, вимоги відсутні.	Введення обов'язку страхування екологічних ризиків (поки потребує нормативного доопрацювання).	Оператори повинні мати фінансові гарантії для усунення шкоди.
Участь громадськості	Формальні процедури, обмежений доступ до інформації.	Розширення доступності даних через електронні реєстри.	Активна участь громадськості, доступність інформації й право на оскарження.

У порівнянні з попереднім регулюванням новий закон забезпечує перехід від формального до ризикорієнтованого підходу. Якщо раніше контроль часто був епізодичним і недостатньо обґрунтованим, то тепер закон вимагає системного моніторингу, інженерної оцінки, аварійного планування та впровадження заходів попередження надзвичайних ситуацій. Важливим нововведенням є також обов'язкове створення планів управління видобувними відходами, що узгоджує інтереси підприємства з екологічними та безпековими вимогами.

Попри очевидні позитивні аспекти закону, такі як підвищення рівня екологічної безпеки, гармонізація із законодавством ЄС, прозорість процесів та стимулювання модернізації підприємств, його впровадження супроводжується низкою труднощів. Гірничодобувні підприємства часто не мають достатніх фінансових та технологічних ресурсів для модернізації об'єктів і створення нових систем моніторингу. Місцеві органи екоконтролю також потребують підвищення спроможності, а багато підзаконних актів, методик та інструкцій ще мають бути розроблені. Проблемним залишається питання екологічного страхування, яке передбачене законом, але поки не працює на практиці.

У перспективі подальшого реформування необхідним є створення повного пакета підзаконних нормативних документів, розроблення національних методик оцінки ризиків і стабільності хвостосховищ, модернізація лабораторної та технічної інфраструктури підприємств, активний розвиток цифрових систем екологічного моніторингу та реєстрів, а також впровадження стимулів для бізнесу, спрямованих на екологічні інвестиції. Важливим є також поглиблення співпраці з європейськими структурами у сфері промислової безпеки та підготовка фахівців, здатних працювати з новими інструментами оцінки ризиків.

Таким чином, оновлення законодавства у сфері поводження з відходами видобувної промисловості є важливим і необхідним кроком, що здатний суттєво підвищити рівень екологічної безпеки в Україні та наблизити національну систему природоохоронного регулювання до європейських стандартів. Успіх імплементації нового закону залежатиме від послідовних дій держави, підприємств та суспільства, а також від готовності до глибокої трансформації підходів у сфері управління видобувними відходами.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-IX.
2. Закон України «Про управління відходами видобувної промисловості».
3. Директива 2006/21/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 березня 2006 р. про управління відходами видобувних підприємств.
4. Regulation (EC) No 166/2006 про створення Європейського реєстру викидів та перенесення забруднювачів (E-PRTR).
5. Європейська Комісія. Report on the Implementation of Directive 2006/21/EC on the management of waste from extractive industries.
6. European Environment Agency (EEA). Mining waste and environmental risks: overview and assessment reports.